

UZŅĒMUMU MAKSĀTNESPĒJA: TEORĒTISKS IESKATS UN AKTUĀLĀS TENDENCES LATVIJĀ

Enterprise Insolvency: Theoretical Insight and Current Trends in Latvia

Aļona Klodāne

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Latvija

Abstract. *The insolvency of enterprises is an integral element of free market. Since Latvia regained its independence, this problem has been urgent for Latvia's economy as well. It has to be noted that the problem of enterprise insolvency is mainly researched as a separate phenomenon, which could be a strong destructive factor for both the national economy and the economy of an individual business entity. However, there is a methodologically distinctive research direction that associates insolvency with the term enterprise crisis. Anyway, it is important to be aware of real situation characteristics. Therefore, the present research identifies and analyses the theoretical frameworks of enterprise insolvency as well as examines the current situation of insolvency cases in Latvia.*

Keywords: *crisis stages; enterprise insolvency; insolvency tendencies.*

Ievads

Introduction

Kopš Latvijas neatkarības atgūšanas Latvijas uzņēmumi saskārās ar tādu problēmu kā maksātspējas samazināšanās, un brīvā tirgus sistēmai arvien attīstoties, uzņēmumu maksātspējas jautājums Latvijā paliek aktuāls. Finanšu nestabilitāte, kas raksturojama kā aktīvu trūkums saistību dzēšanai, ir nemitīgi un pelnīti Latvijas pētnieku redzeslokā, jo šāda uzņēmumu finanšu nestabilitāte izraisa negatīvu ietekmi gan uz valsts tautsaimniecību kopumā, gan uz atsevišķiem tās subjektiem. Uzņēmuma maksātspējas gadījumā darbiniekiem tiek kavēta vai vispār netiek izmaksāta darba samaksa, piegādātāji nesaņem vai saņem ar kavējumiem maksājumus par sniegtajiem pakalpojumiem un precēm, būtiski tiek kavēti vai vispār netiek veikti maksājumi valsts budžetā. Jo vairāk palielinās uzņēmumu skaits ar reālu maksātspējas problēmu, jo lielāka veidojas neveikto maksājumu ķēde, kas būtiski ietekmē ekonomikas attīstības tempus. Tāpēc ir svarīgi apzināt problēmas praktisko situāciju, pētot aktuālās tendences un nākotnes alternatīvas.

Maksātspēja jeb bankrots ir neatņemams brīvā tirgus elements, kam klasiski tiek piedēvēta negatīvā ietekme, tomēr skatot šo jautājumu metodoloģiski atšķirīgā veidā, ir atzīmējama arī pozitīvā iedarbība, kas,

likvidējot no ekonomikas sfēras uzņēmējdarbības vienības ar neefektīvu darbošanos, palielina strādājošu uzņēmējdarbības vienību pilnveidošanas, uzlabošanas iespējas.

Tādā veidā mūsdienās uzņēmumu maksātspējas problēma paliek aktuāls izpētes lauks un saistošs jautājums gan valsts institūcijām, gan ar uzņēmuma darbību saistītām personām, gan paša uzņēmuma vadībai.

Pētījuma mērķis ir izpētīt uzņēmuma maksātspējas teorētiskās pamatnostādnes, kā arī izvērtēt uzņēmumu maksātspējas situāciju Latvijā.

Pētījuma izstrādē tika izmantota monogrāfiskā jeb aprakstošā metode, statistikas metodes, t.sk., dinamikas rindu analīze, datu grafiskās attēlošanas un analīzes metodes.

Uzņēmumu maksātspējas teorētisko nostādņu pētījumu metodoloģiskās atšķirības

The methodological differences of research in theoretical framework of enterprise insolvency

Jēdziens maksātspēja, izpētot literatūrā un normatīvajos aktos sastopamās šā termina definīcijas, var būt definējams kā uzņēmuma finansiālais stāvoklis, kad tas savlaicīgi nespēj veikt maksājumus un tā saistības pārsniedz aktīvus (Šneidere, 2008), respektīvi - finanšu asimetrija. Šāda situācija rada uzņēmumam vairākus risku faktoros, kas var būtiski ietekmēt tā saimniekošanu, līdz ar to maksātspējas problēma nepārtraukti ir ekonomistu redzeslokā.

Pētot maksātspējas jautājumam saistošo ekonomisko literatūru, var secināt, ka ekonomistu vidū pastāv divi atsevišķi uzņēmumu maksātspējas pētījumu metodoloģiskie paņēmieni.

Šobrīd ir izveidojusies tendence, ka Latvijas pētnieki, ekonomisti uzņēmuma maksātspējas jautājumu skata kā atsevišķu ekonomisko parādību, bieži raksturojot to kā negatīvu un nevēlamu gan visas valsts, gan atsevišķa saimniekojoša subjekta ekonomikai. No šāda skatupunkta uzņēmuma maksātspēju pēta tādi Latvijas pētnieki kā R. Šneidere, I. Genriha un I.Voronova, E.Zelgalve u.c. (Šneidere, 2008; Genriha & Voronova, 2005; Zelgalve, 2005). A.Auziņa un A. Zvirbule-Bērziņa savā pētījumā (Auziņa & Zvirbule-Bērziņa, 2009) analizēja uzņēmējdarbības finanšu krīzi izraisīto ārējo faktoru ietekmes ciešuma sakarību uz uzņēmuma maksātspēju, tādējādi paliekot par Latvijā dominējošā pētījumu metodoloģiskā virziena pārstāvjiem, saista maksātspējas jēdzienu ar uzņēmuma finanšu krīzes jautājumu.

Uzņēmuma maksātspējas jautājuma kā uzņēmuma krīzes pēdējās attīstības stadijas izpēte ir otrs, atšķirīgs pētījumu virziens, kas ir izplatīts ārzemes, īpaši Krievijas autoru darbos.

Uzņēmuma krīzes ir dinamisks process, kas attīstās četrās (dažreiz izdala piecas) pamata stadijās. Teorija piedāvā vairākus uzņēmuma krīzes attīstības modeļus, kur maksātspēja ir pēdējais procesa etaps, piemēram (Krystek, 1987; Muller, 2001; Окрушко, 2010; Айвазян & Кириченко, 1999):

- V.Mullera modelis (kritērijs-panākumu sasniegšanas potenciāls), izdala stratēģisko krīzi, rezultātu krīzi, likviditātes krīzi un bankrotu;
- G.Kristeka modelis (kritērijs – krīzes pārvarēšanas potenciāls), izdala potenciālo krīzi, slēpto krīzi, asu pārvaramo krīzi, asu nepārvaramu krīzi;
- Z.Aivazjana un B.Kiričenko modelis, kas izveidots uz uzņēmuma iekšējās efektivitātes kritērija un paredz rentabilitātes krīzi, attīstības krīzi, ražošanas krīzi un maksātspējas krīzi.

Tādā veidā maksātspēja tiek skatīta kā alternatīvais (nevis neizbēgamais) uzņēmuma krīzes atrisināšanas veids.

Skatot maksātspējas jautājumu no viedokļa, ka tā ir uzņēmuma krīzes beigu stadija, pētnieki atzīmē arī cita veida (pozitīvo) maksātspējas ietekmi mikro un makro līmenī, nekā ir pieņemts to definēt klasiskajā izpratnē.

Šobrīd, īpaši pēc 2008. gada finanšu krīzes, ir plaši izplatīts viedoklis, ka uzņēmumu maksātspēja ir spēcīgs destruktīvs faktors, kas rada finansiālus zaudējumus ne tikai lielai daļai uzņēmumu darbībā ieinteresēto personu, bet plašākos apmēros tā var būtiski samazināt nozaru īpatsvaru iekšzemes kopprodukta veidošanā un negatīvi ietekmēt arī valsts ekonomisko attīstību kopumā (Zelgalve, 2005). Apgalvojumus pamato statistikas dati, kas parāda, ka, piemēram, laikā no 2013. gada janvāra līdz 2014. gada septembrim (nepilni divi gadi) valsts budžeta iestādes un valsts kapitālsabiedrības ir pilnīgi zaudējušas (norakstījušas) aptuveni 434 milj. EUR izbeigtajos maksātspējas procesos, no tiem 402 milj. EUR ir Valsts ieņēmumu dienesta norakstītie nodokļu parādi. Uz 2014. gada oktobra sākumu aptuveni 603 milj. EUR tika uzskaitīti kā pieprasītās summas neizbeigtajos maksātspējas procesos, no tiem 359 milj. EUR veido maksātspējīgo uzņēmumu nodokļu parādi (LR Valsts kontrole, 2015). Salīdzinājumam, 2016. gada iepļānotā valsts budžeta izlietojuma daļa izglītībai veido nepilnus 652 milj. EUR (LR Finanšu ministrija, 2015).

Vairāku pētnieku darbos (Абдуллина & Кучукова, 2013), kuros pētīta uzņēmuma maksātspēja kā krīzes stadija, tiek apzināta arī tās pozitīvā ietekme:

- uzņēmums pārvar krīzi un stabilizē savu finansiālo situāciju sasniedzot jaunu saimniekošanas kvalitātes līmeni vai arī
- uzņēmums beidz savu pastāvēšanu, kas palielina strādājošu uzņēmējdarbības vienību pilnveidošanas, uzlabošanas iespējas.

Pēc Pasaules Bankas atzinuma (LR Valsts kontrole, 2015), sekmīgi funkcionējoša maksātspējas sistēma spēcīgi ietekmē uzņēmējdarbības vides pozitīvās attīstības dinamiku, valsts pievilcību investoru acīs, un tai ir būtiska loma valsts ekonomikas izaugsmē un ilgtspējā kopumā. Šāda maksātspējas pozitīvā ietekme gandrīz nav pētīta Latvijas autoru darbos, līdz ar to paliek aktuāls jautājums. Svarīgs izpētes lauks paliek uzņēmuma maksātspējas teorētisko pamata nostādņu definēšana krīzes teorijas ietvaros un esošās uzņēmumu maksātspējas situācijas apzināšana Latvijā.

Latvijas uzņēmumu maksātspējas aktuālās situācijas raksturojums *Description of current situation of enterprise insolvency in Latvia*

Uzņēmuma maksātspējas vērtēšanā tiek izmantots visplašākais finanšu koeficientu klāsts – likviditātes un līdzekļu aprites rādītāji, kredītspējas, finanšu stabilitātes un peļņas rādītāji (Zelgalve, 2005). Lai noskaidrotu, vai Latvijas uzņēmumi sastopas ar finansiālām grūtībām, visbiežāk pētnieki piedāvā analizēt tīrā apgrozāmā kapitāla vērtību un dinamiku, izmantot finansiālās atkarības koeficientu jeb saistību īpatsvaru bilancē, autonomijas koeficientu, kas raksturo uzņēmuma finansiālo neatkarību no ārējā finansējuma (Šneidere, 2008; Genriha, Voronova, 2010). Jāatzīmē, ka aprēķinot likviditātes un maksātspējas koeficientus, jāņem vērā uzņēmumā izveidoti uzkrājumi, kas pēc savas ekonomiskās būtības ir saistības, un tie ir jāpieskaita atbilstoši saistību summai (Mietule u.c., 2015; Mietule, 2012), lai nepamatoti nesamazinātu saistību summu.

Autores aprēķinātie, ekonomiskajā literatūrā visbiežāk apskatāmie, Latvijas uzņēmumu maksātspējas rādītāji par laika periodu no 2008. gada līdz 2014. gadam ir apkopoti 1. tabulā un 1.attēlā. Rādītāju aprēķinā tika ņemti vērā Latvijas uzņēmumu veidotie uzkrājumi.

1.tab. Latvijas uzņēmumu maksātspējas rādītāji laika periodā no 2008. -2014. gadam
(autores veidots pēc Centrālā statistikas pārvalde, 2015)

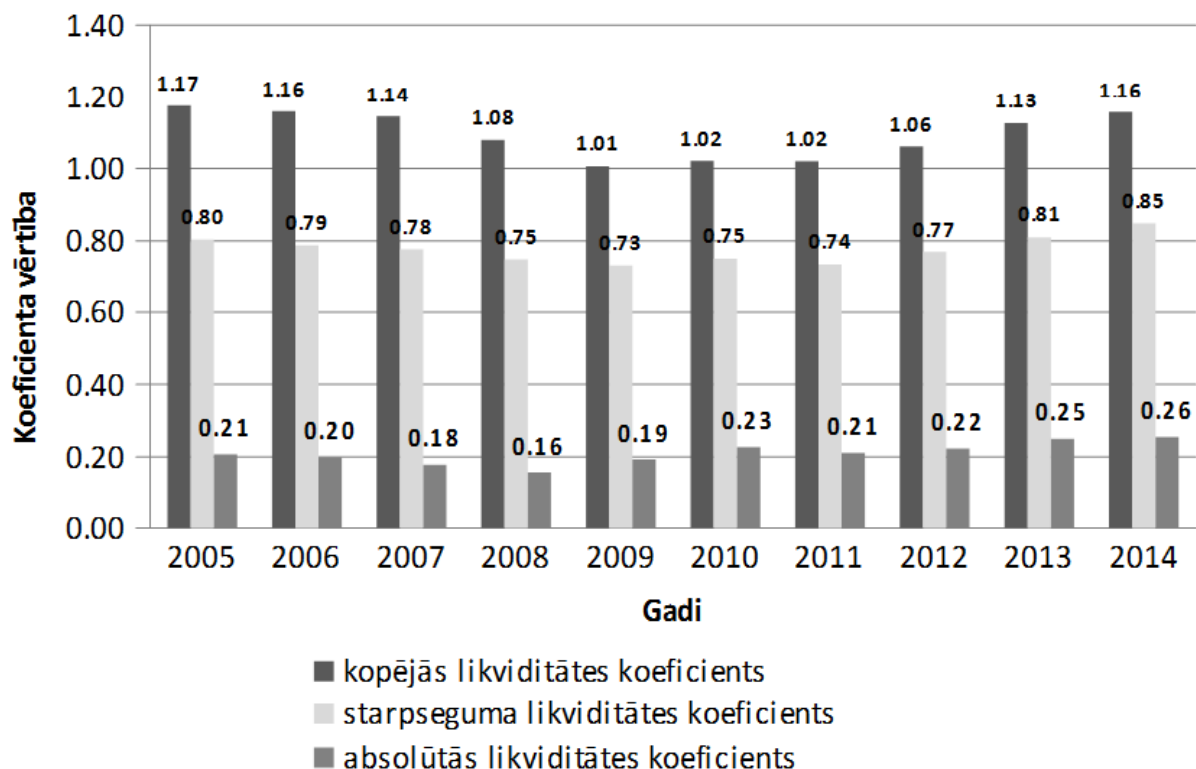
Table 1 Solvency ratios of Latvian companies in 2008 -2014(compiled by the author, based on the Centrālā statistikas pārvalde, 2015)

Rādītājs/Gadi	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Tīrais apgrozāmais kapitāls, milj. EUR	20230	17830	18225	18507	19505	19880	20345
Saistību īpatsvars bilancē, %	0.71	0.74	0.72	0.70	0.68	0.66	0.65
Finanšu riska koeficients (saistību attiecība pret pašu kapitālu)	2.44	2.91	2.62	2.38	2.16	1.98	1.89

Ekonomiskajā teorijā tiek uzskatīts, ka saistību īpatsvaram jābūt mazākam par 50%, bet saistību attiecībai pret pašu kapitālu kritiskā robeža ir 1,83 (Genriha & Vrnova, 2010). Latvijas uzņēmumu maksātspējas rādītājiem ir tendence palielināties līdz 2009. gadam, kas liecina par tendenci pasliktināties finansiālajai situācijai. Latvijas uzņēmumu tīrais apgrozāmais kapitāls būtiski, par 12%, krities 2009. gadā, bet kopš 2010. gada atsāka palielināšanos, kas liecina par brīvo līdzekļu pieaugumu. Tomēr, saistību attiecība pret pašu kapitālu visā analizējamajā laika periodā pārsniedz teorētisko robežu, kas liecina par atkarību no aizņemtā kapitāla, un noteikti palielina maksātspējas risku. Saistību īpatsvars bilancē Latvijas uzņēmumiem arī ir virs kritiskās robežas un liecina par zināmu finansiālo atkarību. Tomēr jāatzīmē, ka pēc 2010. gada maksātspējas rādītāji un situācija kopumā salīdzinoši sāk uzlaboties.

Analizējot Latvijas uzņēmumu likviditātes rādītājus par laika periodu no 2005. gada līdz 2014. gadam (1.attēls), jāsecina, ka rādītāji ir tuvi zemākajām vai gandrīz sasniedz (starpseguma likviditātes koeficients) vispārpieņemtās normatīvās robežas.

No 2005.-2011. gadam (izņemot 2010. g.) rādītājiem ir tendence samazināties, un 2008., 2009. gados tie pietuvinājās kritiskajām robežām.

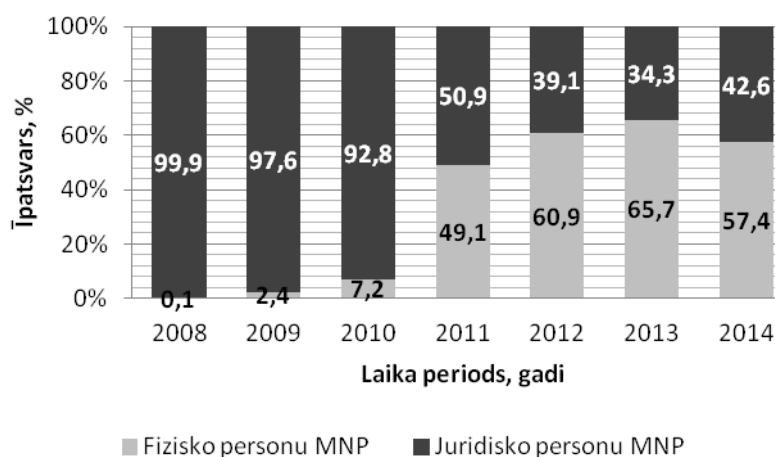
1.attēls. Latvijas uzņēmumu likviditātes rādītāji laikā no 2005. – 2014. gadam (autore veidots pēc Centrālā statistikas pārvalde, 2015)

Fig.1 Liquidity ratios of Latvian companies in 2005 -2014 (compiled by the author, based on the Centrālā statistikas pārvalde, 2015)

Likviditātes rādītājiem ir tendence uzlaboties pēckrīzes gados, kas liecina par labāku situāciju nekā pirms krīzes. 2014. gada kopējās likviditātes rādītājs ir 1,16, starpseguma likviditāte 0,85 un absolūtās likviditāte 0,26.

Analizējot empīriskos datus, vairāki ekonomisti (piem., *E. F. Brigham, L. C. Gapenski*) ir secinājuši, ka papildus tradicionāliem instrumentiem – finanšu koeficientiem – maksātnespējas riska identifikācijā liela nozīme ir arī tādiem lielumiem kā, piemēram, uzņēmuma pamatdarbības virziens (nozare), arī tiesiskā forma, uzņēmuma tirgus pozīcijas u.c. (Zelgalve, 2005).

Analizējot kopējo Latvijas juridisko personu pasludināto maksātnespējas procesu skaita attīstību laikā no 2008. gada līdz 2014. gadam, var izdalīt divus attīstības periodus: līdz 2010. gadam, kad novērojams salīdzinoši augsts maksātnespējas procesu skaits (piem., 2574 procesi 2010.g.) un lieli pieauguma tempi (20% 2010.g.), un pēc 2010.gada, kad 2011. gadā vērojamas lielākās pārmaiņas (samazinājums par 66%, salīdzinot ar 2010.gadu), un ar vidējo pieauguma tempu 3% apmērā turpina pastāvēt maksātnespējas procesu skaita pieaugoša tendence.

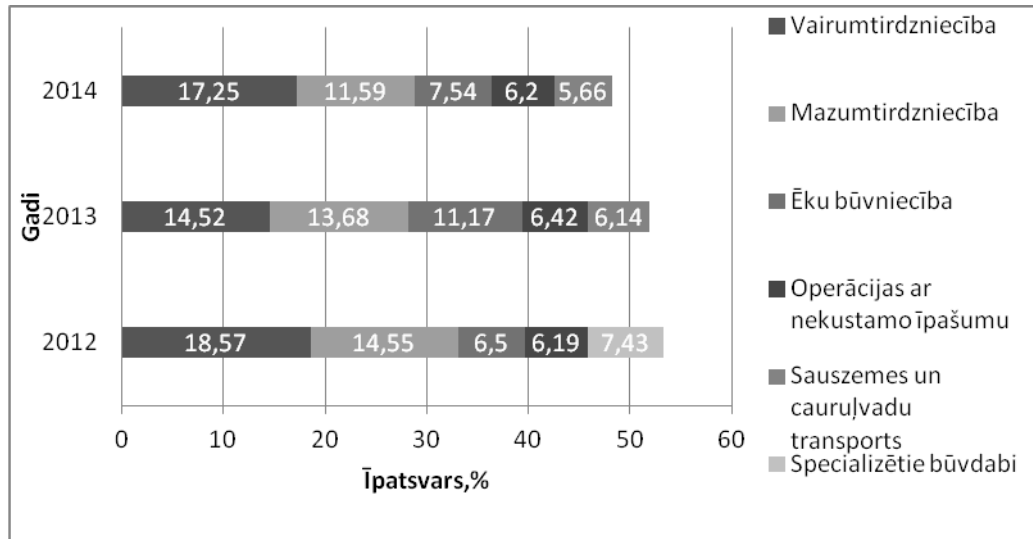

2.attēls. Pasludināto maksātnespējas procesu skaita sadalījums pēc lietu rakstura Latvijā no 2008. – 2014. gadam, (%) (autores veidots pēc Uzņēmumu reģistrs, 2015)
 Fig.2 Distribution of proclaimed insolvency cases by category in Latvia in the period 2008-2014, (%) (compiled by the author, based on the Uzņēmumu reģistrs, 2015)

Jāatzīmē, ka, pētot Latvijas juridisko personu pasludinātos maksātnespējas procesus kā daļu no kopējā maksātnespējas procesu skaita, pēc 2011. gada, var secināt par būtiskām tā īpatsvara pārmaiņām.

Kā parāda 2. attēls, laika periodā no 2008. gada līdz 2010. gadam juridisko personu maksātnespējas procesu skaits veidoja lielāku īpatsvaru kopējā pasludināto procesu skaitā (vidēji 97% gadā), savukārt 2011. gadā, skaitam samazinoties līdz 880 procesiem, īpatsvars ir nepilns 51%, un 2012. un 2013. gadā turpināja samazināties, bet ar mazākiem pieauguma tempiem: 23%

un 12% attiecīgi. Uz 2015. gada oktobra beigām juridisko personu pasludināto maksātnespējas procesu skaita īpatsvars veidoja nepilnus 34%, kas ir par 15.5% mazāks rādītājs, nekā par attiecīgo laika periodu 2014. gadā.

3.attēls. Ierosināto maksātnespējas, tiesiskās aizsardzības un ārpus tiesiskās aizsardzības procesu skaita struktūra piecu pārstāvētāko nozaru griezumā Latvijā laika periodā no 2012. – 2014. gadam, % (autore veidots pēc Lursoft.lv, 2015)

Fig.3 Percentage distribution of initiated insolvency, legal protection and extrajudicial legal protection cases for five most represented industries in Latvia in the period 2012-2014 (compiled by the author, based on the Lursoft.lv, 2015)

Lursoft dati no 2012.gada līdz 2014.gadam par uzņēmumu maksātnespēju nozaru griezumā liecina, ka vislielākais īpatsvars maksātnespējīgu uzņēmumu ir tirdzniecības nozarē (mazumtirdzniecība un vairumtirdzniecība) - vidēji 30% (skat.3.att.). Tāpat vispārstāvētāko piecu nozaru sarakstā atzīmējamas ēku būvniecības un operāciju ar nekustamo īpašumu nozares. Kopš 2013.gada ar aptuveni 6% vidējo rādītāju ir arī sauszemes un cauruļvadu transporta nozare. Lursoft dati liecina, ka tirdzniecības nozare ir vairāk pakļauta maksātnespējas riskam.

Pētījumi liecina, ka viena no Latvijas maksātnespējas juridiskās regulēšanas problēmām ir tās būtības izpratne. Ar maksātnespēju vairāk tiek saprasts bankrots un likvidācija, nevis restrukturizācija, sanācija, vai darbības atjaunošana (Bērziņa, 2015). To pierāda statistikas dati (Uzņēmumu reģistrs, 2015), kas rāda, ka Latvijā laika periodā no 2008. gada līdz 2015. gada oktobrim visizplatītākais maksātnespējas stāvokļa risinājuma veids ir bankrota procedūra ar pētāmā perioda vidējo īpatsvaru 99%. Izlīgums un sanācija ir ļoti reti maksātnespējas procesa iznākums, vidējais īpatsvars 0,7% un 0,3% attiecīgi.

Jāatzīmē arī, ka pēdējo piecu gadu laikā turpina attīstīties tāda negatīvā tendence kā izbeigto procesu vidējā ilguma palielināšanās, kas ietekmē arī izbeigto maksātspējas lietu skaita dinamiku. 2.tabula uzskatāmi parāda izbeigto maksātspējas procesu vidējā ilguma straujo palielināšanos kopš 2008. līdz 2014. gadam.

2. tab. Izbeigto juridisko personu maksātspējas procesu vidējais ilgums un skaita dinamika Latvijā no 2008. - 2015. gada oktobrim (autores veidots pēc Uzņēmumu reģistrs, 2015)

Table 2 Average length of terminated insolvency cases and changes in their number for legal entities in Latvia from 2008 to October 2015 (compiled by the author, based on the Uzņēmumu reģistrs, 2015)

Rādītājs/Gadi	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (10 mēn.)
procesu vidējais ilgums, mēneši	2.7	7.0	8.6	14.7	23.2	30.1	30.1	24.4
procesu skaits	381	1196	1406	1406	1461	1292	1172	1132

Izbeigto maksātspējas procesu skaits (2.tabula) pēckrīzes gados palielinās un sāk samazināties pēc 2012. gada, kad rādītājs sasniedza vislielāko līmeni jeb 1461 lieta. Par 2015. gada desmit mēnešiem tika pabeigti 1132 maksātspējas procesi, kas ir par 13,2% vairāk nekā par 2014. gada attiecīgo periodu. Un tā ka 2015. gada 10 mēnešu vidējais lietu izbeigšanas ilguma rādītājs (24.4 mēneši) ir mazāks par 16.7% nekā attiecīgā perioda 2014. gadā, var pieņemt, ka sākot ar 2015. gadu, situācija sāks uzlaboties.

Pētot kopējo ierosināto maksātspējas lietu skaitu sadalījumā pēc darbības formas laika periodā no 2008.g līdz 2010.gadam (Uzņēmumu reģistrs, 2015), var secināt kā 95% ir maksātspējas procesi, kas ierosināti sabiedrībām ar ierobežotu atbildību. Nedaudz pāri 1% veido individuālie uzņēmumi, nepilnu 1% - akciju sabiedrības, zemnieku saimniecības un individuāli komersanti katrs. Tāpat, balstoties uz pieejamo statistiku (Uzņēmumu reģistrs, 2015) par laika periodu no 2008. - 2012. gada martam, jāsecina, ka saglabājas tendence, kad vislielākais īpatsvars, aptuveni 39%, ir juridisko personu ierosināto maksātspējas lietu skaitam, kas notika pēc citas juridiskās personas ierosinājuma. Otru lielāko īpatsvaru 28% veido valsts institūciju ierosinātie maksātspējas procesi. Pašu maksātspēju zaudējušo juridisko personu ierosinātie maksātspējas procesi veido 23% no kopējā skaita, pārējie 10% ir citu saistīto personu iniciatīva.

Secinājumi **Conclusions**

1. Latvijā turpina pastāvēt tendence, ka Latvijas autori uzņēmuma maksātspējas jautājumu metodoloģiski skata kā atsevišķu ekonomisko parādību, visbiežāk raksturojot to kā negatīvu un nevēlamu gan visas valsts, gan atsevišķa saimniekojoša subjekta ekonomikai.
2. Ārzemju (īpaši Krievijas) zinātniskajā literatūrā pastāv, atšķirīgs Latvijā esošajam, maksātspējas pamata nostādņu pētījumu virziens, kas paredz uzņēmuma maksātspējas jautājuma kā uzņēmuma krīzes pēdējās attīstības pakāpes izpēti. Šādi pētot uzņēmuma maksātspēju, bieži tiek apzināts ekonomikas atveseļošanas efekts, kas tiek sasniegts, uzņēmumam pārvarot krīzi un izejot kvalitatīvākajā saimniekošanas līmenī, vai „attīrot” uzņēmējdarbības vidi, likvidējot savu darbību. Šobrīd Latvijas autoru darbos šāda maksātspējas ietekme uz ekonomiku netiek pētīta.
3. Pētot Latvijas uzņēmumu maksātspējas un likviditātes pamata rādītājus laika periodā no 2005. gada līdz 2014.gadam, var secināt, ka, izrādot jutību finanšu krīzes 2008. gadā un redzami samazinoties, pēc 2010. gada sāk uzlaboties, bet tomēr paliek teorētisko normu kritiskām robežām tuvi, un liecina par salīdzinoši stabilu situāciju.
4. Analizējot kopējo Latvijas juridisko personu pasludināto maksātspējas procesu skaita attīstību laikā no 2008. gada līdz 2014. gadam, atzīmējams 2011. gads, kad radītājs, samazinoties par 66%, sasniedza 880 procesu skaitu. Sākot ar 2011. gadu ar vidējo pieauguma tempu 3% apmērā turpināja pastāvēt maksātspējas procesu skaita pieaugoša tendence, kas ir redzami lēnāka attīstība, salīdzinot ar 2008. – 2010.gada periodu.
5. Pēdējo piecu gadu garumā būtiski mainījās juridisko personu pasludināto maksātspējas procesu skaita īpatsvars kopējā rādītājā: pēc 2011. gada tas veido aptuveni pusi no kopējo procesu skaita, laikā kad 2008.– 2010. gadu perioda vidējais īpatsvars veidoja gandrīz 97%.
6. Pēdējo četru gadu garumā turpina pastāvēt tendence, ka lielākais īpatsvars (vidēji 30%) maksātspējīgo uzņēmumu nāk no tirdzniecības nozares. Kopš 2013.gada piecu pārstāvētāko nozaru vidū ar aptuveni 6% vietējo rādītāju ir sauszemes un cauruļvadu transporta nozare.
7. Laika periodā no 2008.g līdz 2010.gadam 95% ir maksātspējas procesi, kas ierosināti sabiedrībām ar ierobežotu atbildību, aptuveni 39% ir maksātspējas lietas, kas notika pēc citas juridiskās personas ierosinājuma. Līdz pat 2015. gada oktobrim visizplatītākais maksātspējas stāvokļa risinājuma veids ir bankrota procedūra ar vidējo īpatsvaru aptuveni 99%.

8. Pēdējo piecu gadu laikā turpina attīstīties tāda negatīvā tendence kā izbeigto procesu vidējā ilguma palielināšanās, kas ietekmē arī izbeigto maksātspējas lietu skaita dinamiku. Pēc 2012. gada izbeigto maksātspējas procesu skaitam ir samazināšanās tendence.

Summary

Since Latvia regained its independence, enterprises in Latvia have faced such a problem as insolvency, which, in essence, is the lack of assets to cover outstanding liabilities and, with the free market system developing, remain an integral element of the system. Classically, a negative effect is attributed to this problem; yet, if viewed from a methodologically distinct perspective, it involves also a positive effect that contributes to opportunities for the enhancement and improvement of economically active business entities. For this reason, the research aim is to identify and analyse the theoretical frameworks of enterprise insolvency as well as to examine the current situation of insolvency cases in Latvia.

The research employed general economic and statistical methods, the monographic method and statistical analysis, including time series analysis, studied the special literature and made a number of findings presented further in the text.

A tendency still exists in Latvia that national researchers methodologically view the problem of enterprise insolvency as a separate economic phenomenon, often describing it as negative and undesirable for both the national economy and the economy of an individual business entity. Russian scientific literature deals with a direction of research on the framework of insolvency being different from that in Latvia; it views the problem of enterprise insolvency as the final stage of enterprise crisis. Such an approach to the problem identifies the economic recovery effect that may be achieved if an enterprise overcomes a crisis and shifts to a management level of higher quality or “purifies” the business environment by liquidating its operation. At present, authors in Latvia do not examine such insolvency effects on the economy.

The key solvency and liquidity indicators of enterprises in Latvia, after a considerable decline in the crisis year of 2008, started improving; yet, they still remain close to critical values set by theory. The greatest change in the total number of proclaimed insolvency cases for legal entities in Latvia took place in 2011 when it decreased by 66% compared with 2010. Since 2011, the number of insolvency cases has continued rising at an average rate of 3%. In the past five years, the proportion of insolvency cases proclaimed for legal entities in the total has significantly changed: after 2011, it made up approximately half of the total number of insolvency cases, while in the period 2008-2010 the average proportion was equal to almost 97%. A trend can still be observed that the highest proportion (on average, 30%) of insolvent enterprises is represented by the trade industry. In the period 2008-2010, 95% of insolvency cases were initiated for limited liability companies and approximately 39% were insolvency cases initiated by other kinds of legal entity. Until October 2015, the most widespread solution to an insolvency situation was bankruptcy, which accounted for, on average, 99% of the instances. Over the past five years, the average length of terminated cases tended to increase, which also affected changes in the number of terminated insolvency cases. Since 2012 the number of terminated insolvency cases has tended to decrease.

Literatūra References

- Auziņa, A., & Zvirbule-Bērziņa, A. (2009). Uzņēmumu maksātspējas izraisošo ārējo faktoru analīze Latvijā. *Economic Science for Rural Development Nr.18.*, 13-19. Available at: <http://www.metla.fi/hanke/3454/ECONOMIC-SCIENCE-FOR-RURAL-DEVELOPMENT-18-2009.pdf>
- Bērziņa, I. (2015). *Olavs Cers – Juridiskas personas maksātspējas process – esošā situācija un rekomendācijas*. Available at: <http://www.reiderisms.com/lv/olavs-cers-juridiskas-personas-maksatnespejas-process-esosa-situacija-un-rekomendacijas/>
- Centrālā statistikas pārvalde, (2015). *Komersantu (komercsabiedrību) finansiālie rādītāji gada beigās (milj.EUR)* [online], [18.12.2015.]. Available at: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/ekfin/ekfin_ikgad_uznemfin/UF0010_euro.px/?rxid=cddb978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0
- Genriha, I., Voronova, I. (2010). Maksātspējas noteikšanas modeļi Latvijas uzņēmumiem. *Ekonomiskie pētījumi uzņēmējdarbībā. Nr.8*, 38.-50. Available at: <https://ortus.rtu.lv/science/lv/publications/9958>
- LR Finanšu Ministrija, (2015). *Infografika: 2016. gada valsts budžeta izlietojums*. Available at: http://www.fm.gov.lv/images/jaunumiem/infografikas/Budzets_2016.jpg
- LR Valsts kontrole, (2015). *Revīzijas ziņojums: Vai valstī īstenotā maksātspējas politika ir efektīva?* Available at: http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2014/2.4.1-5_2014/2.4.1-5_2014/revzin_mn_3mar2015.pdf
- Lursoft.lv, (2015). *Ierosināto un pasludināto maksātspējas...* [online], [05.11.2015.]. Available at: <http://blog.lursoft.lv/2014/05/14/ierosinato-un-pasludinato-maksatnespejas-procesu-skaitis-rada-zinamu-stabilitati/>
- Krystek, U. (1987) *Unternehmungskrisen: Beschreibung, Vermeidung und Bewältigung überlebenskritischer Prozesse in Unternehmungen*, Wiesbaden.
- Mietule, I., Arbidāne, I., & Klodane, A. (2015). The methods for valuation and recognition of the balance sheet items in financial accounting and their impact on calculation of the liquidity ratios. *International Scientific Conference "Accounting, Audit, Analysis: Science, Studies and Business Synthesis" October 15–16, 2015 at Vilnius University, Faculty of Economics*, Vilnius University.
- Mietule, I. (2012) Study of companies` balance sheets and financial indicators in Latvia during period of economical crisis. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development, Nr.5(34)*, Available at: <http://connection.ebscohost.com/c/articles/84525801/study-companies-balance-sheets-financial-indicators-latvia-during-period-economical-crisis>
- Muller-Stewens, G. (2001) *Strategisches Management: wie strategische Initiativen zum Wandel fuhren*, Stuttgart.
- Šneidere, R. (2008) *Promocijas darbs*. Available at: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5256/6494-Ruta_Sneidere_2007.pdf?sequence=1
- Uzņēmumu reģistrs (2015). *Maksātspējas reģistra statistika*. [online], [05.11.2015.]. Available at: https://ws.ur.gov.lv/urpubl?act=MNR_STAT
- Zelgalve, Ē. (2005). Maksātspējas jēdziens finanšu teorijā. *LU raksti, Ekonomika IV, 689.sēj.*, 364- 375. Available at: <http://www.lu.lv/materiali/apgads/raksti/689.pdf>
- Айвазян, З., & Кириченко, В., (1999) Антикризисное управление: принятие решений на краю пропасти. *Проблемы теории и практики управления, №4*, 94-100. Available at: http://vasilievaa.narod.ru/ptpu/17_4_99.htm

- Абдуллина, А.Ф., & Кучукова, Н.М. (2013). Проблемные вопросы несостоятельности (банкротства) предприятий. *Сборник научных статей II Молодёжного научного форума «Единое экономическое пространство: новые вызовы и решения», 7-9. декабрь 2013г.* Available at: http://ugues.ru/_files/files/2872.pdf
- Окрушко, В. Я., (2010). Содержание кризисного процесса в антикризисном управлении. *Проблемы современной экономики, No. 2 (34), 165 – 170.*